

บทที่ 1

บทนำ

การวิจัยเรื่อง การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ บนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ของกลุ่มชาติพันธุ์ ในพื้นที่ อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจุดประสงค์หลัก เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่สามารถดำเนินการได้เองในชุมชน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้การวิจัยในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยได้ทำการเลือก กลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ ในพื้นที่ชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สะหรี ต้นน้ำของแม่น้ำปาย เป็นพื้นที่ศึกษาในส่วนของบทที่ 1 ได้กล่าวถึง ที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดการวิจัย ขอบเขตของวิจัย ประโยชน์ที่ได้รับ และนิยามศัพท์เฉพาะ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ที่มาและความสำคัญ

ในปัจจุบันนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งมีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ปัญหาเหล่านี้กำลังส่งผลกระทบต่อประชาชนและยิ่งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ทำให้ภาครัฐได้พยายามกำหนดนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งให้เกิดการแก้ปัญหา แต่ในทางตรงกันข้ามวิธีการเหล่านั้นกลับสร้างและพอกพูนปัญหาเพิ่มขึ้นกับทุกภาคส่วนในสังคม เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นนโยบายและวิธีการที่ขาดการมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน และปฏิบัติการแก้ปัญหาอย่างจริงจังจากทุกภาคส่วนในสังคม รวมถึงกระบวนการขับเคลื่อนในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นขาดความยั่งยืนและคำนึงถึงความเป็นตัวตน วิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณี ของคนในแต่ละพื้นที่อย่างแท้จริง

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีแม่น้ำหลายสายรวมทั้งยังเป็นแหล่งพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญของภาคเหนือและของแม่น้ำหลายสายด้วยเช่นกัน จากสภาพภูมิประเทศที่เป็นลักษณะดังกล่าวของแม่ฮ่องสอนจึงทำให้จังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่งผลให้อำเภอมือง มีพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน มีที่ราบอยู่น้อยมาก จึงเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งรกรากมาช้านานและเป็นที่ทำกินของประชาชน หลายกลุ่มหลายชาติพันธุ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น ไทยใหญ่ มูเซอร์ ลีซอ จีนฮ่อ กะเหรี่ยง ดองสุ เป็นต้น พื้นที่ต้นน้ำในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงจัดเป็นพื้นที่ที่มีการการต่อตั้งชุมชนใกล้เคียง ๆ กับ แม่น้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้านและเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญได้แก่ เช่น แม่น้ำปาย แม่น้ำแม่สะมาด แม่น้ำแม่ฮ่องสอน แม่น้ำแม่สะงา แม่น้ำแม่สะงี แม่น้ำแม่จ๋า แม่น้ำของ เป็นต้น

อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ยังคงสภาพความเป็นธรรมชาติ มีสภาพเป็นที่ราบเชิงเขาและภูเขาสลับซับซ้อน อยู่ในเขตป่าสงวนและแหล่งต้นน้ำลำธาร และเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ในปัจจุบันได้มีแนวทางการส่งเสริมให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประชากรส่วนใหญ่ มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน และรับจ้าง ประชากรส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชนเผ่า ชาติพันธุ์ ต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวได้มีการลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างรวดเร็วประกอบกับการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มีความรุนแรงมากขึ้น จึงส่งผลต่อความหลากหลายทางชีวภาพโดยตรง ทั้งในส่วนของป่าไม้ น้ำ ดิน และสัตว์อื่นๆ ซึ่งจะต้องส่งผลให้วิถีชีวิตของผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวมีความเสี่ยงต่อการดำเนินชีวิต รวมทั้งเสี่ยงต่อการบุกรุกทำลายเพื่อเปิดพื้นที่ในการเกษตรกรรมเพื่อหลีกเลี่ยงจากภัยพิบัติซึ่งจะทำให้ปัญหาที่มีความซับซ้อนและยากต่อการแก้ไขในอนาคตต่อไป

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ ครอบครัว ชุมชน จนถึงรัฐ ทั้งในกาพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การพัฒนาชุมชน สังคม การบริหารจัดการองค์กร และการบริหารประเทศในช่วงระยะเวลา 3 – 5 ปีที่ผ่านมาเป็นจำนวนมาก และมีกิจกรรมที่อยู่ในลักษณะที่เข้าข่ายของการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับการยอมรับหลายกิจกรรมเช่นเดียวกัน โดยการรับรู้และการประยุกต์ใช้ผ่านหลายช่องทาง ทั้งผู้นำความคิด กลุ่มวิชาการ การสัมมนา โรงเรียน ภาครัฐกิจ องค์กรภาครัฐ สื่อมวลชน ประชาสังคม และกลุ่มการเมือง จากที่ผ่านมการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ได้นำไปสู่การแก้ปัญหาต่าง ๆ มากมายในชุมชน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาสิ่งแวดล้อมและหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ ในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจุดประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง โดยอาศัยหลักเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งจะเป็นการประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนาการจัดการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเอง โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความแปรผันของธรรมชาติและปัจจัยต่างๆ โดยอาศัยความพอประมาณและความมีเหตุผล สติปัญญา ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียรและความอดทน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันนำไปสู่ความสมัคคีสามัคคี โดยการเริ่มต้นจากชุมชน และขยายไปยังหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายชุมชนพอเพียง

ที่เชื่อมโยงโดยยึดหลักการไม่เบียดเบียน แบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันบนพื้นฐานความพอมี พอกิน พอใช้และพอใจ จนนำไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ สู่อนาคตที่ชุมชนต้องการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในพื้นที่ต่อไป

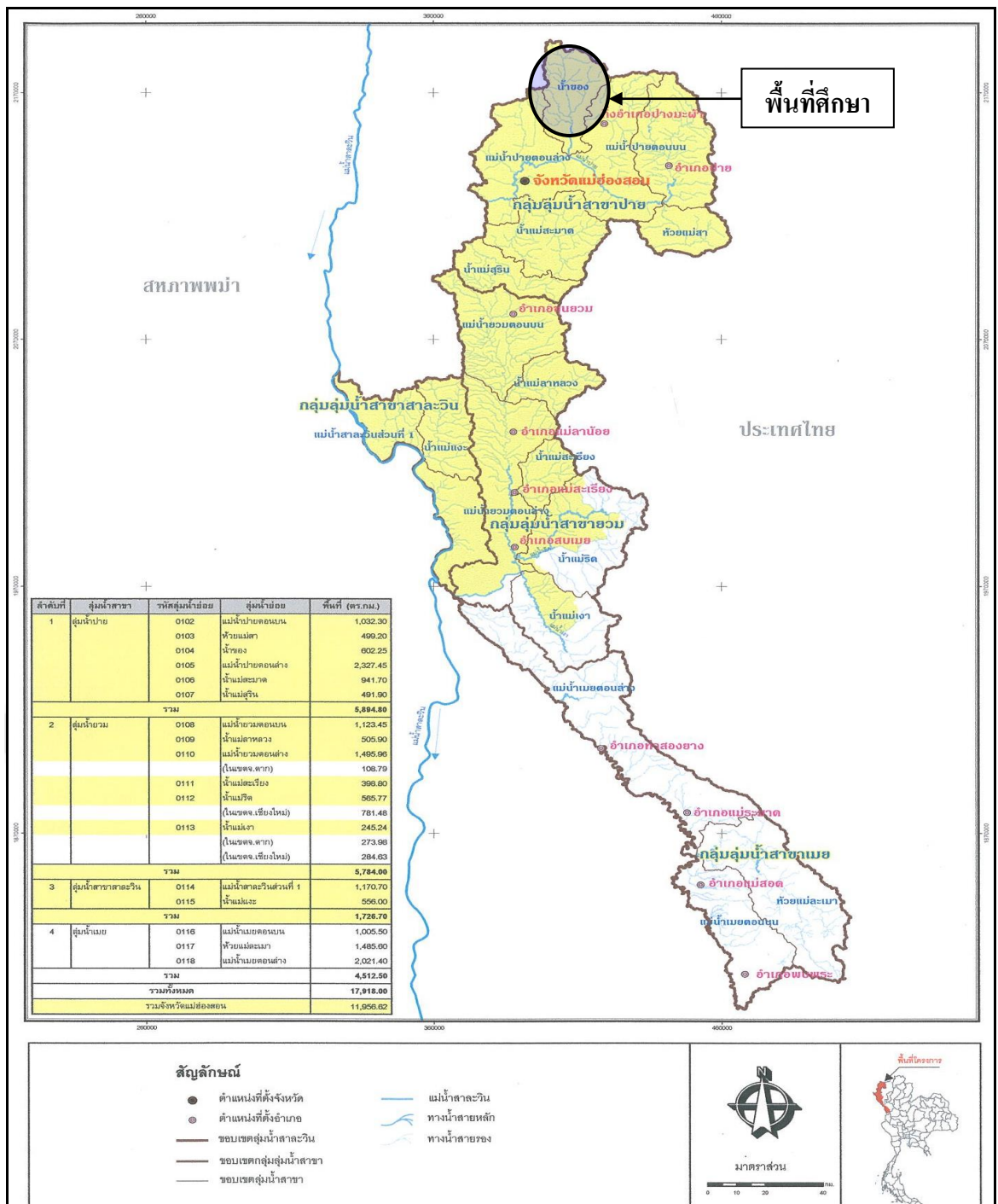
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ และศักยภาพชุมชนในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่
2. เพื่อวิเคราะห์ ปัญหา และเหตุ ของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่
3. เพื่อศึกษากิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่ อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

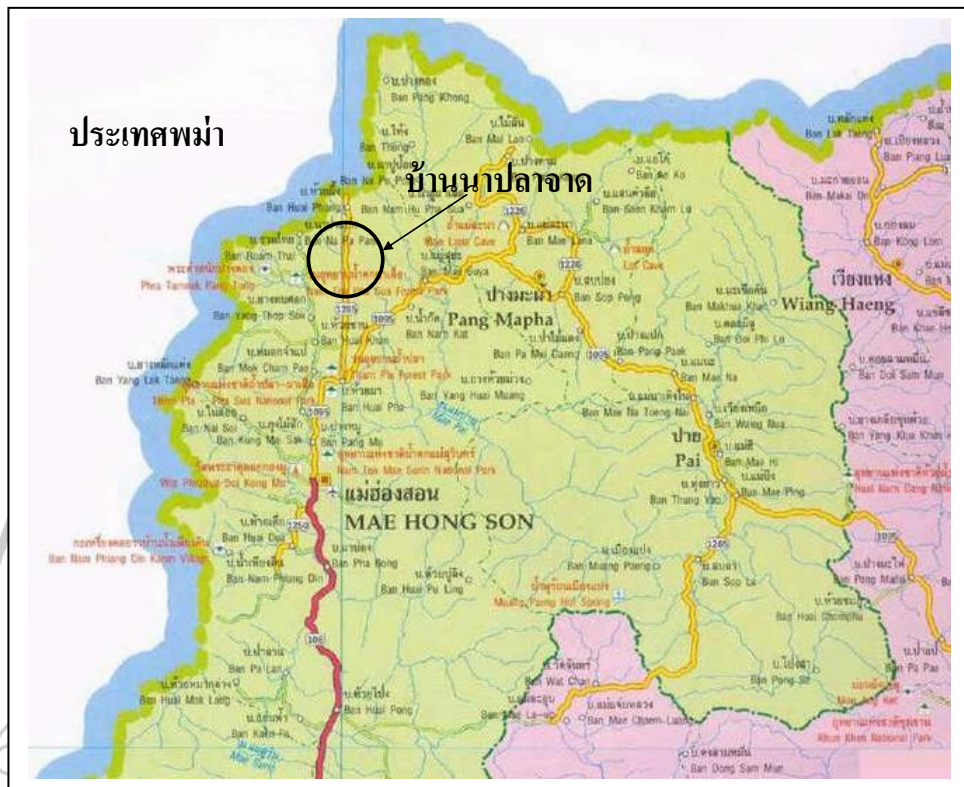
ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ บนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ของกลุ่มชาติพันธุ์ ในพื้นที่ อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในครั้งนี้ เพื่อให้งานวิจัยบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จึงได้มีการกำหนดกรอบของการทำวิจัยรวมทั้งกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

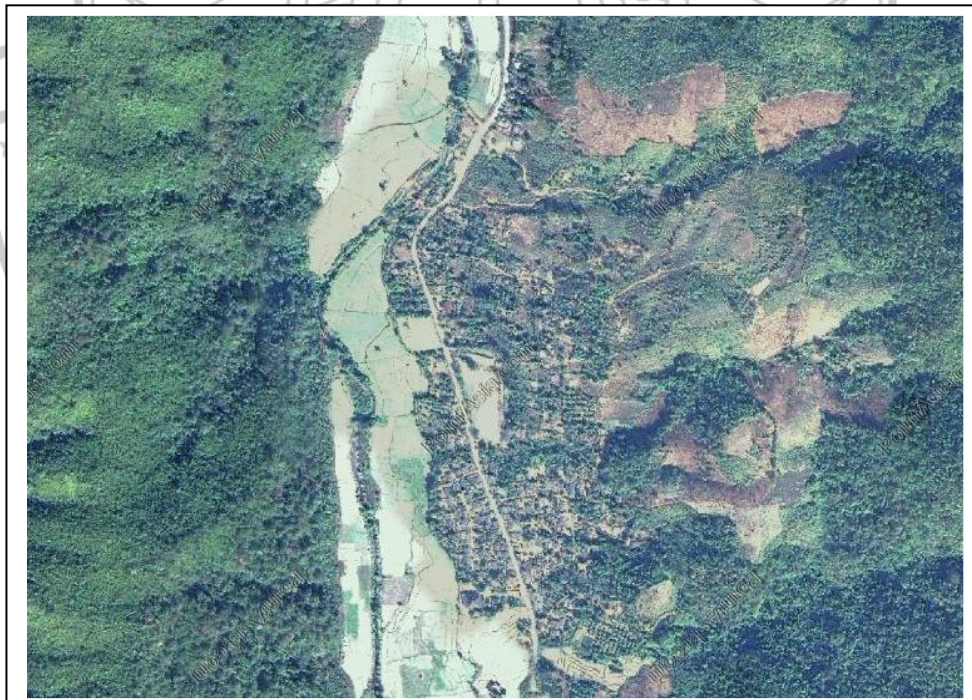
1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่การสำรวจทรัพยากรน้ำ การสร้างความตระหนักถึงปัญหาทรัพยากรน้ำ ความรู้ความเข้าใจในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำ รูปแบบกิจกรรมที่ใช้ในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ บนฐานเศรษฐกิจพอเพียง
2. ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ ในพื้นที่ บ้านนาปลาจาด บ้านคาหาน บ้านห้วยผึ้ง และบ้านห้วยผา ตำบลห้วยผา อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำของแม่น้ำปาย
3. ขอบเขตด้านเวลาของการวิจัย การวิจัยครั้งนี้มีระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยทั้งสิ้นเป็นระยะเวลา 1 ปี
4. ขอบเขตทางด้านพื้นที่ พื้นที่ทำการศึกษา คือ บ้านนาปลาจาด บ้านคาหาน บ้านห้วยผึ้ง และบ้านห้วยผา ตำบลห้วยผา อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังภาพที่ 1.1 ถึงภาพที่ 1.3

ภาพที่ 1.1 แสดงที่ตั้งของพื้นที่ศึกษา อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

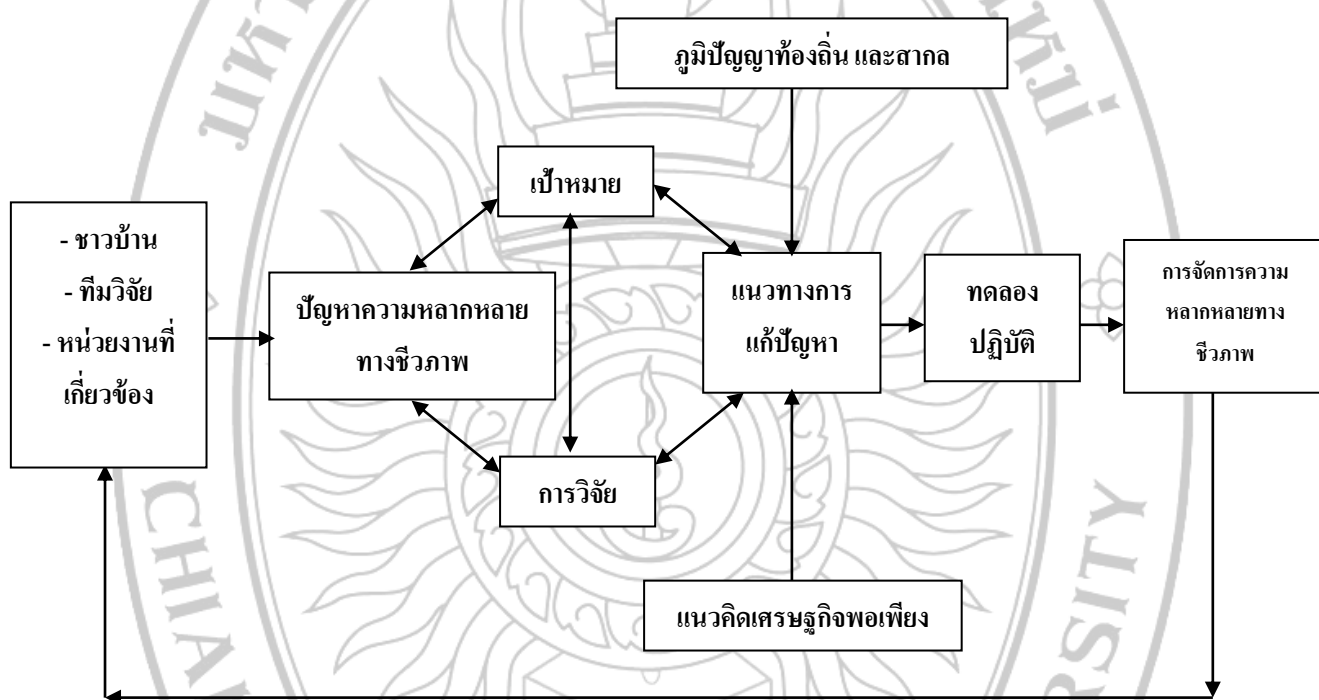
ภาพที่ 1.2 แสดงแผนที่ที่ตั้งของชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา

ภาพที่ 1.3 แสดงภาพถ่ายทางอากาศของชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

โครงการวิจัยจะใช้กระบวนการวิจัย สร้างชุดความรู้ สร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างนวัตกรรมในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการประยุกต์ในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นฐานคิดในชุมชน อย่างเป็นระบบโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเข้ามาใช้แก้ปัญหาของชุมชนที่เกิดขึ้นโดยมุ่งเน้นไปที่การให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งยังเป็นงานวิจัยที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับคนรุ่นต่อไปได้จนนำไปสู่ความยั่งยืนของการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพและสามารถนำไปประยุกต์และถ่ายทอดให้กับกับชุมชนอื่น ๆ ที่ต่อไปได้ ดังกรอบแนวคิดด้านล่าง ดังภาพที่ 1.4

ภาพที่ 1.4 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เกิดเป็นองค์ความรู้ในการวิจัยและพัฒนากการแก้ปัญหาเฉพาะทางนำไปในอนาคต เนื่องจากการศึกษาทั้งข้อมูลพื้นฐานและการนำมาประยุกต์ใช้
2. เกิดการแนวทางที่เหมาะสมและเกิดการเรียนรู้เกิดจิตสำนึกถึงปัญหาเฉพาะทางในชุมชนของตนเองจนนำไปสู่การแก้ปัญหาได้

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการ หมายถึง รูปแบบของกิจกรรมหรือกระบวนการในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกและร่วมดำเนินกิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาตามแนวทางที่เลือกไว้ร่วมกันติดตามและประเมินผลของการดำเนินกิจกรรม และร่วมกันรับผลประโยชน์จากกิจกรรมที่ดำเนินการแก้ปัญหา

ความหลากหลายทางชีวภาพ หมายถึง ความหลากหลายทางชีวภาพในส่วนของทรัพยากรน้ำและป่าไม้ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สะหรี บ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ในพื้นที่ บ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน